

Hanna Teszbir, Zbigniew Gołaś

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

KIERUNKI ROZDYSPONOWANIA PŁATNOŚCI BEZPOŚREDNICH W WYBRANYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

*DIRECTIONS OF DISTRIBUTION OF DIRECT PAYMENTS
IN SELECTED FARMS OF LUBELSKIE PROVINCE*

Słowa kluczowe: dopłaty bezpośrednie, analiza regionalna, kierunki rozdysponowania, województwo lubelskie

Key words: direct payments, regional analysis, distribution lines, Lubelskie province

Abstrakt. Dopłaty bezpośrednie to najczęściej transferowany środek finansowego wsparcia polskiego rolnictwa, który w odróżnieniu od pozostałych programów pomocowych nie podlega weryfikacji wykorzystania. Omówiono kierunki rozdysponowania dopłat bezpośrednich na przykładzie wyników badań przeprowadzonych w gospodarstwach rolnych województwa lubelskiego – jednego z najbardziej reprezentatywnych regionów rolniczych Polski. Analiza uzyskanego materiału badawczego pozwoliła na określenie trzech głównych kierunków przeznaczania otrzymywanych płatności. Wyróżniono aktywa obrotowe i inwestycyjne (związane z produkcją) oraz pozostałe środki (nieprodukcyjne). Niezależnie od wysokości otrzymywanej pomocy, wielkości gospodarstwa i wieku osoby zarządzającej gospodarstwem, głównym kierunkiem rozdysponowania dopłat obszarowych były środki obrotowe. Niewielkie zainteresowanie odnotowano w przypadku środków pozaprodukcyjnych. Natomiast w żadnym z ankietowanych gospodarstw nie stwierdzono zakupu majątku trwałego z dopłat obszarowych.

Wstęp

Koncepcja finansowego wsparcia rolnictwa ma swoją długoletnią tradycję. Ze względu na specyfikę produkcji rolniczej, a także duże znaczenie społeczno-gospodarcze rolnictwo było wspierane finansowo i traktowane specjalnie [Krzyżanowski 2009], a zmianom ulegały jedynie formy i zakres wsparcia [Stefko 2009].

Od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej (UE) podmioty posiadające gospodarstwa rolne zyskały nowe możliwości finansowego wsparcia prowadzonej przez siebie działalności. Jednym z nowych warunków okazała się możliwość korzystania z dopłat bezpośrednich, które były i nadal pozostają najważniejszym instrumentem wspólnej polityki rolnej (WPR) [Daugbjerg, Swinbank 2004].

O znaczącej roli dopłat bezpośrednich w rolnictwie świadczyć mogą duże kwoty, które są przeznaczane na nie dopłaty (ponad 60% ze środków na rolnictwo w ramach budżetu unijnego) [Official Journal... 2014] oraz liczba beneficjentów tego mechanizmu. Obecnie dopłaty bezpośrednie stanowią wsparcie niepodlegające rozliczeniom ani weryfikacji, dlatego trudno wnioskować o skutkach, jakie za sobą niosą oraz o ich wpływie na ogólną sytuację gospodarstw rolnych. W związku z wagą podejmowanych działań, ich skalą, a także dotychczasowym brakiem oficjalnej weryfikacji zaprezentowano wyniki badań w tym zakresie przeprowadzone na obszarze województwa lubelskiego. Celem pracy było zatem określenie kierunków rozdysponowania płatności bezpośrednich w gospodarstwach rolnych.

Material i metodyka badań

Informacje niezbędne do przeprowadzenia analizy zgromadzono w oparciu o dane pierwotne i wtórne. Materiałami wtórnymi były informacje pozyskane z baz danych GUS, natomiast w obrębie danych pierwotnych wykorzystano wyniki badań własnych przeprowadzonych w 2012 roku na obszarze województwa lubelskiego. Dane pozyskiwano przy użyciu bezpośrednich badań ankietowych przeprowadzonych na grupie 50 celowo dobranych gospodarstw rolnych. Ankietowani pochodzili z jedenastu miejscowości powiatu puławskiego w województwie lubelskim. Region ten wybrano ze względu na bardzo dużą liczbę zarejestrowanych wniosków o płatności bezpośrednie. Uzyskane informacje analizowano przede wszystkim w oparciu o frakcje (wskaźniki struktury). Do prezentacji wyników wykorzystano tabele przestawne oraz wykresy kolumnowe.

Wyniki

Analiza przeprowadzonych badań ankietowych wykazała, że kierunki rozdysponowania środków finansowych w ramach płatności bezpośrednich można za Czubakiem i Jędrzejak [2011] podzielić na trzy główne grupy. Pierwszą tworzą środki obrotowe bezpośrednio związane z produkcją (nawozy, pasze, paliwo, środki ochrony roślin), drugą – środki inwestycyjne, również bezpośrednio związane z produkcją, jednak przeznaczane na zakup ziemi, zakup zwierząt, a także modernizację gospodarstw i spłatę kredytów, a trzecia grupa obejmuje pozostałe środki, niezwiązane z działalnością rolniczą.

W analizowanej grupie ponad 80% badanych gospodarstw przeznaczało uzyskane dopłaty na środki obrotowe, najczęściej na zakup nawozów, środków ochrony roślin oraz paliwa (tab. 1). Rzadziej płatności wydzielano na pasze, co było związane przede wszystkim z typem produkcji – w zdecydowanej większości była to produkcja roślinna. Ankietowani rolnicy rozdysponowywali

Tabela 1. Kierunki wykorzystania dopłat bezpośrednich w ankietowanych gospodarstwach, n = 50

Table 1. Directions of using direct payments in the group of respondents, n = 50

Kierunki przeznaczania dopłat bezpośrednich/ <i>Directions to allocate direct payments</i>	Liczba i udział gospodarstw/ <i>Number and share of farms*</i>
<i>Środki obrotowe/Production expenditure:</i>	
<i>Środki ochrony roślin/Plant protection</i>	39 (78%)
<i>Nawozy/Fertilizer</i>	42 (84%)
<i>Pasze/Fodder</i>	10 (20%)
<i>Paliwo/Fuel</i>	39 (78%)
<i>Środki inwestycyjne/Investment expenditure:</i>	
<i>Modernizacja gospodarstw/Farm modernization</i>	0 (0%)
<i>Zakup ziemi/Land purchase</i>	0 (0%)
<i>Zakup zwierząt/Animals purchase</i>	0 (0%)
<i>Spłata kredytu/Credit repayment</i>	0 (0%)
<i>Środki niezwiązane z produkcją rolną/ Non-productive expenditure:</i>	
<i>Bieżąca konsumpcja/Current consumption</i>	3 (6%)

* w nawiasach podano udział gospodarstw przeznaczających dopłaty na daną grupę środków/*in the brackets are presented share of farms devoting direct payments for the particular group of means*

Zródło: opracowanie własne
Source: own study

otrzymane środki wielokierunkowo. Nie było gospodarstwa, w którym całość otrzymanego wsparcia przeznaczono na jeden cel. Dlatego w prezentowanych w tabeli 1 danych liczba odpowiedzi nie odzwierciedla pełnej liczby ankietowanych.

Żadna z ankietowanych osób nie kupiła za dopłaty na środki inwestycyjnych. Jako główny powód braku zainteresowania tym kierunkiem rozdysponowania środków podawano zbyt małe kwoty wsparcia. Niewielkim zainteresowaniem odznaczały się również wydatki na środki niezwiązane z produkcją rolną. Ponadto, właściciele tylko trzech gospodarstw przeznaczyli część otrzymanego wsparcia na bieżącą konsumpcję. Może to świadczyć o właściwym kierunku rozdysponowania. Priorytetowo środki otrzymywane w ramach dopłat wydawane były na środki obrotowe, czyli te całkowicie związane z produkcją.

Nie stwierdzono znaczącego zróżnicowania kierunków rozdysponowania uzyskanych środków w zależności od wysokości otrzymywanych dopłat (tab. 2). Transferowane środki nadal przeznaczane były głównie na aktywa obrotowe.

Tabela 2. Kierunki rozdysponowania dopłat w zależności od wysokości wsparcia*, n = 50

Table 2. Directions of using direct payments dependent on the amount payments, n = 50

Wyszczególnienie/Specification	do 5000	5001-10 000	10 001-15 000	>15 000
Kwota dopłat [zł]/Amount of payments [PLN]				
Liczba gospodarstw/Number of farms	29	12	5	4
Środki obrotowe/Production expenditure*				
Środki ochrony roślin/Plant protection	23 (79%)	11 (92%)	4 (80%)	4 (100%)
Nawozy/Fertilizer	24 (83%)	12 (100%)	5 (100%)	4 (100%)
Pasze/Fodder	6 (21%)	1 (8%)	3 (60%)	0 (0%)
Paliwo/Fuel	22 (76%)	11 (92%)	5 (100%)	4 (100%)
Środki inwestycyjne/Investment expenditure*				
Modernizacja/Farm modernization	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
Środki niezwiązane z produkcją rolną/Non-productive expenditure*				
Konsumpcja bieżąca/Current consumption	3 (10%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)

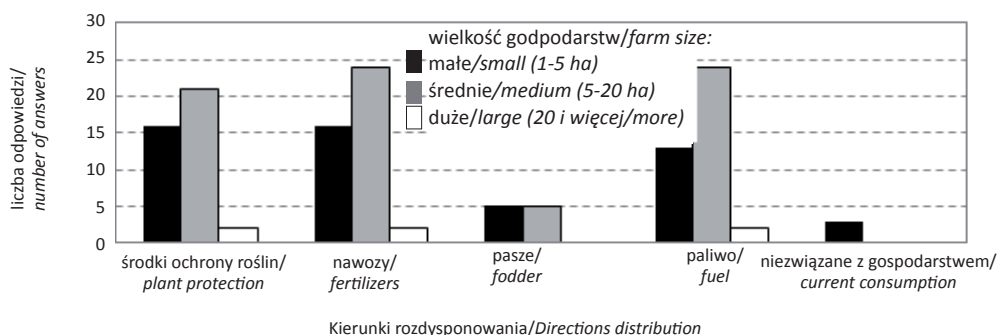
* w nawiasach podano udział gospodarstw przeznaczających dopłaty na daną grupę środków/in the brackets are presented share of farms devoting direct payments for the particular group of means

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

W przypadku gospodarstw otrzymujących dopłaty w wysokości mniejszej lub równej 5000 zł, 83% ankietowanych wydatkowało je na nawozy, następnie na środki ochrony roślin oraz paliwo. Podobną tendencję zaobserwowano w przypadku pozostałych wyodrębnionych grup. W żadnej z grup dopłaty bezpośrednio nie zostały przeznaczone na działania inwestycyjne. Brak zainteresowania działaniami modernizującymi ankietowani uzasadniali że środki, które otrzymują nie pokryłyby wydatków niezbędnych na planowane inwestycje. Z tego względu w mniejszych gospodarstwach inwestycji praktycznie nie przeprowadzano, a w większych realizowano je ze środków własnych.

Na środki pozaprodukcyjne uzyskane płatności przeznaczyło tylko trzech ankietowanych – wszyscy z grupy, w której suma płatności nie przekraczała 5000 zł. Swój wybór motywowali przede wszystkim ciężką sytuacją bieżącą oraz tym, że wypłaty środków rozpoczynają się w okresie zimowym, gdy głównym problemem staje się brak opału, a wówczas nie myśli się o środkach ochrony roślin i nawozach, a płatności przeznaczają się na bieżące potrzeby. Biorąc pod uwagę niewielki odsetek ankietowanych przeznaczających płatności na konsumpcję bieżącą można stwierdzić, że środki transferowane do rolnictwa faktycznie były przeznaczone na działalność rolniczą.

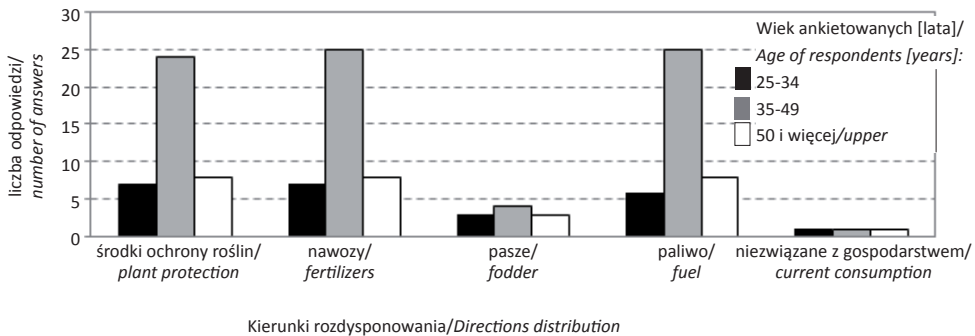

Rysunek 1. Kierunki rozdysponowania dopłat obszarowych w zależności od powierzchni UR, n = 50

Figure 1. Directions distribution of area payments depending on the area of agricultural land, n = 50

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Rysunek 2. Kierunki rozdysponowania dopłat według grup wiekowych ankietowanych, n = 50

Figure 2. Directions distribution of payments by age group of respondents, n = 50

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Kierunki rozdysponowania płatności bezpośrednich nie uległy zmianom również w przypadku analizy uwzględniającej wielkość gospodarstwa (rys. 1) oraz wiek osoby zarządzającej gospodarstwem (rys. 2). We wszystkich wymienionych przypadkach nadal głównym kierunkiem przeznaczania dopłat były środki obrotowe.

Wyniki uzyskane na podstawie analizy zebranego materiału były zbieżne z wynikami opisanymi przez innych badaczy, zajmujących się rozdysponowaniem środków w ramach dopłat bezpośrednich [Czubak 2008, Kisiel i in. 2011]. Wyniki otrzymane z przeprowadzonych badań potwierdziły, że większość właścicieli gospodarstw rozdysponowała dopłaty bezpośrednie wielokierunkowo. Największy udział w puli środków z płatności miały wydatki na nawozy mineralne. Aż 84% badanych gospodarstw przeznaczyło na nawozy całość lub część dopłat, a wartość dopłat skierowana na ten cel stanowiła jedną trzecią ogólnej sumy. Udział i wartość dopłat przeznaczonych na nawozy, pasze, paliwo i środki ochrony roślin dowodzą, że w gospodarstwach rolnych płatności bezpośrednie nie stanowiły istotnego źródła finansowania inwestycji [Czubak 2008].

Podsumowanie i wnioski

1. W ankietowanych gospodarstwach środki otrzymane w ramach dopłat bezpośrednich przeznaczane były wielokierunkowo, w żadnym z gospodarstw nie odnotowano przeznaczenia dopłat tylko na jeden cel.
2. W odniesieniu do zaprezentowanej klasyfikacji głównym kierunkiem rozdysponowania płatności były zakupy środków obrotowych (środki ochrony roślin, nawozy, paliwo oraz pasze).
3. W grupie pięćdziesięciu ankietowanych gospodarstw tylko trzech właścicieli część otrzymanego wsparcia przeznaczyło na bieżącą konsumpcję, argumentując swoje działanie bieżącymi problemami, które zbiegły się z terminem wypłaty środków.
4. W żadnym z gospodarstw uzyskanych środków nie przeznaczono na działania inwestycyjne, co miało związek z niewielkimi kwotami otrzymywanej pomocy.
5. Analiza kierunków rozdysponowania płatności w zależności od wielkości gospodarstwa, wysokości otrzymanego wsparcia oraz wieku osoby prowadzącej gospodarstwo nie wykazała zmian – nadal głównym kierunkiem, na który przeznaczano dopłaty, były środki obrotowe.

Uzyskane wyniki pozwalają na sformułowanie stwierdzenia, że środki finansowe wypłacane w ramach dopłat bezpośrednich były przeznaczane na wydatki związane z prowadzoną działalnością rolniczą. Służyły one przede wszystkim do pokrywania kosztów związanych z bieżącą działalnością. Pozarolnicze wykorzystanie dopłat praktycznie nie miało większego znaczenia.

Literatura

- Czubak W. 2008: *Rozdysponowanie dopłat bezpośrednich w gospodarstwach rolnych korzystających z funduszy UE w Wielkopolsce*, Zag. Ekon. Rol., nr 4, 18.
- Czubak W., Jędrzejak P. 2011: *Wykorzystanie dopłat bezpośrednich w gospodarstwach rolnych*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XIII, z. 2, 75-79.
- Daughjerg C., Swinbank A. 2004: *The CAP and EU enlargement: prospects for an alternative strategy to avoid the lock-in of CAP support*, J. Com. Mkt. S, t. 42, nr 1, Oxford, 99-119.
- Kisiel R., Kowalska A., Marks-Bielska R. 2011: *Dopłaty bezpośrednie a zmiany w gospodarstwach rolnych na przykładzie wybranych powiatów województwa warmińsko-mazurskiego*, JARD, z. 4(22), 101-114.
- Krzyżanowski J. 2009: *Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej – wybrane zagadnienia*, Wyd. SGGW, Warszawa, 7.
- Official Journal of the European Union, Agricultural and Rural Development, <http://eur-lex.europa.eu/budget/data/D2012/EN/SEC03.pdf>, dostęp: 10.04.2014.
- Stefko O. 2009: *Wsparcie finansowe gospodarstw rolnych woj. wielkopolskiego po wejściu Polski do Unii Europejskiej*, Zesz. Nauk. SGGW, t. 8(XXIII), Warszawa, 174-181.

Summary

Direct payments are most common of transferred financial support for Polish agriculture which, unlike other aid programs is not under verification of use. Therefore, the article described directions for distribution of direct payments on example of research carried out in Lubelskie voivodeship, which is one of the most representative regions of agricultural Poland. Analysis of the results has allowed to point out three main directions of allocation for received payments. Assets and investments (linked to production) as well as other means (non-productive) has been distinguished. Regardless of the amount of received aid, farm size or age of the person managing it, the main direction of distribution were assets. There was little interest in the case of non-production means. However, in none of the surveyed households, there was no interest in investment spending.

Adres do korespondencji
mgr Hanna Teszbir, dr hab. Zbigniew Gołaś, prof. UP
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Wydział Ekonomiczno-Społeczny
Katedra Ekonomiki Przedsiębiorstw Agrobiznesu
60-637 Poznań, ul. Wojska Polskiego 28
tel. (61) 848 71 23, e-mail: zbysek@up.poznan.pl